

Στη Σωφρονιστική Αποικία του Σάββα Στρούμπου

Γιώργος Μητρόπουλος

13/06/2014

Ο Σάββας Στρούμπος δοκιμάζεται για πρώτη φορά στο θεατρικό τερέν του Φεστιβάλ Αθηνών, ανεβάζοντας το διήγημα του Φραντς Κάφκα, «Στη σωφρονιστική αποικία», που γράφτηκε το 1914 και κυκλοφόρησε το 1919. Η παράσταση παρουσιάζεται στην Πειραιώς 260, 18-20 Ιουνίου. Είναι η δεύτερη φορά που ο νεαρός σκηνοθέτης, μαζί με την ομάδα του, Σημείο Μηδέν προσεγγίζουν το συγκεκριμένο έργο που μιλά για την εξουσία και τους μηχανισμούς βασανισμού που διαθέτει, στην προσπάθειά της να καθυποτάξει ολοκληρωτικά τα άτομα. Στόχος της, η μετατροπή όλης της κοινωνίας σε ένα τεράστιο χώρο σωφρονισμού. Το διήγημα υπήρξε η εναρκτήρια παράσταση της ομάδας. Παρουσιάστηκε σε πανελλήνια πρώτη τον Φεβρουάριο του 2009 στο Χώρο Ιστορικής Μνήμης της Κοραή 4, αφήνοντάς μας τότε πολύ καλές εντυπώσεις. Τι αλλάζει πέντε χρόνια μετά;

Σάββα, ποιο είναι το στοιχείο που σου άρεσε στη «Σωφρονιστική αποικία» και αποφάσισες να ανεβάσεις για δεύτερη φορά το συγκεκριμένο έργο;

Όταν διάβασα για πρώτη φορά το διήγημα, συγκλονίστηκα από τη βασική ιδέα που διαπερνά το κείμενο του Κάφκα: Ο Κατάδικος, χωρίς να γνωρίζει ούτε ποιο αδίκημα διέπραξε, ούτε ποια είναι η ποινή του, τοποθετείται σ' ένα μηχανήμα βασανισμού το οποίο εγγράφει μέχρι θανάτου στο σώμα του τον νόμο που έχει παραβιάσει.

Η εγγραφή του νόμου στο σώμα, ως πράξη συμβολική του τρόπου που η κάθε εξουσία επιβάλλει την ύπαρξή της, είναι ένα βασικό ζήτημα για μένα. Το άλλο είναι η σχέση των υπανθρώπων της Αποικίας προς το μηχανήμα βασανισμού – μια ισορροπία τρόμου μεταξύ ηδονής και οδύνης, που καταργεί κάθε κριτική σκέψη και εξεγερσιακή παρόρμηση. Πρόκειται για θέματα με τα οποία ήθελα να καταπιαστώ για μια ακόμα φορά, προσπαθώντας για μεγαλύτερο βάθος και μεγαλύτερη τόλμη.

Τι αλλάζει σε σχέση με την παράσταση που είχαμε δει στον Χώρο Ιστορικής Μνήμης της Κοραή, πριν από πέντε χρόνια; Ποια είναι η σκηνοθετική γραμμή που ακολούθησες στην παρουσίαση του;

Η πρώτη μας προσέγγιση αντιμετώπιζε το διήγημα στην πιο άμεσα πολιτική του διάσταση: τόποι εγκλεισμού, τόποι εξορίας, αντίσταση, εξέγερση, βασανισμός και θάνατος. Αυτή τη φορά βλέπουμε τη σωφρονιστική αποικία να διαπερνά την ίδια μας τη ζωή σε όλες τις εκφάνσεις και τις λειτουργίες της. Ο νόμος εγγράφεται στο σώμα όλων μας, εν αγνοία μας και μέχρι θανάτου. Το στρατόπεδο συγκέντρωσης βρίσκεται μέσα μας και γύρω μας και δεν αφορά μονάχα τους κρατικά θεσμοθετημένους υπανθρώπους, αλλά τον καθένα από μας ξεχωριστά, τον «κανονικό, μέσο άνθρωπο», που αρνείται να αναλάβει το ρίσκο της συνειδητής ρήξης με την κάθε μορφής σωφρονιστική αποικία.

Σε πρακτικό επίπεδο αλλάζουν πολλά. Στην ουσία μιλάμε για μια εξ' ολοκλήρου νέα παράσταση: Τα τέσσερα πρόσωπα (Αξιωματικός, Παρατηρητής, Κατάδικος, Στρατιώτης) αποτελούν ένα συλλογικό τοπίο κωμικοτραγικών και ρημαγμένων υπανθρώπων. Κινούνται δύσκολα μέσα σε συμπλέγματα από σιδερόβεργες, φορώντας ρούχα από ύφασμα και πίσσα, υπό τους ήχους και το φως της σωφρονιστικής δυστοπίας απ' την οποία αδυνατούν, αλλά και αρνούνται να διαφύγουν.

Θεωρώ αυτή την παράσταση προβολή απ' το πολύ άμεσο μέλλον της ανθρωπότητας ή αλλιώς, μια απέλπιδα κραυγή αγωνίας του παρόντος προς όλες τις κατευθύνσεις. Με απασχολούν ερωτήματα όπως: Γιατί ο άνθρωπος αναζητά έμμονα τον βασανιστή του; Γιατί απολαμβάνει τον βασανισμό και τον αυτό-βασανισμό του; Γιατί αναθέτει όλη την ευθύνη της ζωής του στον ισχυρό που έχει απέναντι του – είτε αυτό είναι φορέας, είτε θεσμός, είτε άνθρωπος; Θα χαρακτήριζα την Αποικία τραγικωμωδία της από-ανθρωποποίησης.

Στις παραστάσεις που έχεις ανεβάσει, σε ενδιαφέρουν πάντα τα θέματα της εξουσίας, του εγκλεισμού και της απώλειας της ταυτότητας του ατόμου εξαιτίας κάποιων συγκυριών. Για ποιο λόγο;

Αναζητώ την πολιτική διάσταση του θεάτρου πέρα απ' τον διδακτισμό ή τη σιγουριά ενός happy end της Ιστορίας. Ξεκινώ απ' την αρνητική πλευρά της ζωής και του θανάτου, όπως την αντιλαμβάνομαι μέσα μου και γύρω μου, μέρα με τη μέρα. Προσπαθώ να καταλάβω πώς η εξουσία

διεισδύει στο μυαλό και το σώμα του ανθρώπου κι επιβάλλει έναν ολόκληρο κώδικα ηθών, αξιών και συμπεριφορών, που τελικά από-ανθρωποποιεί τον άνθρωπο. Βλέπω τον κόσμο απ' την πλευρά εκείνου που δε χωράει, απ' την πλευρά εκείνων που δε χωράνε, εκείνων που υφίστανται όλων των μορφών τη βία, την καταπίεση και την εκμετάλλευση, αλλά επιμένουν να ονειρεύονται, να απειθαρχούν και να εξεγείρονται.

Πόσο αφορά το έργο τη σύγχρονη πραγματικότητα;

Το διήγημα θεωρήθηκε προφητικό στην εποχή του. Λίγες δεκαετίες αφότου γράφτηκε, είχαμε το Άουσβιτς, τη Χιροσίμα κι άλλες καταστροφές που γκρέμισαν τις βεβαιότητες για το ανθρώπινο λογικό. Στην εποχή μας ο Θεός είναι απών, ο Λόγος είναι απών, απομυθοποιήθηκαν και κατέρρευσαν. Κι εμείς ζούμε μετέωροι στη γκρίζα ζώνη, πάνω απ' τα συντρίμμια τους. Η Αποικία αφορά τη σύγχρονη πραγματικότητα, γιατί οι νόμοι εξακολουθούν να εγγράφονται στο σώμα μας με τη βία, μέχρι θανάτου και εν αγνοία μας, είτε αυτό λέγεται Αμυγδαλέζα και Λαμπεντούζα, είτε λέγεται ανεργία, οικολογική καταστροφή και μαζική φτωχοποίηση πληθυσμών. Το ζήτημα, όμως, είναι ότι εξακολουθεί να παραμένει προφητικό. Μπορεί να βγει ψευδής η προφητεία; Αυτό πιστεύω πως είναι το αποφασιστικό ερώτημα.

Το άτομο δεν έχει καμιά ελπίδα αντίστασης απέναντι στην εξουσία;

Το άτομο έχει πολλές ελπίδες αντίστασης απέναντι στην εξουσία, οι οποίες μπορούν να ευοδωθούν εφόσον κανείς δεχτεί να αναλάβει το κόστος της συνειδητοποίησης μιας τέτοιας δυνατότητας. Αυτό είναι ένα ζήτημα ατομικής και συλλογικής ευθύνης, αλλά προϋποθέτει το αίτημα, την ανάγκη για αντίσταση και αλλαγή.

Πιστεύεις ότι έχουμε χάσει την αίσθηση του δικαίου σήμερα; Το σύστημα απονομής δικαιοσύνης που έχουμε είναι τόσο απάνθρωπο και άδικο, όπως στο έργο;

Δεν πιστεύω ότι γενικά έχουμε χάσει την αίσθηση του δικαίου. Υπάρχουν χιλιάδες παραδείγματα όπου οι ίδιοι οι άνθρωποι, μέσα στους δύσκολους καιρούς που ζούμε, και με δική τους πρωτοβουλία, προσπαθούν να επαναπροσδιορίσουν το τι σημαίνει ανθρώπινη ζωή, αξιοπρέπεια, σεβασμός και αποδοχή προς τον άλλον και διαφορετικό. Πώς αλλιώς μπορούμε να εξηγήσουμε τις δομές αλληλεγγύης (κοινωνικά ιατρεία,

συσσίτια κλπ) σχεδόν σε κάθε γειτονιά και πόλη και τα παραδείγματα αυτοδιαχείρισης του χώρου και του χρόνου εργασίας, της παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης της τροφής, που σιγά-σιγά αρχίζουν να μπαίνουν στη ζωή μας;

Σχετικά με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης: Οι αρχές πάνω στις οποίες χτίστηκε η φυλακή ήταν αυτές της φιλανθρωπίας: υποτίθεται ότι κατά την περίοδο του εγκλεισμού του, ο παραβάτης θα συλλογιζόταν, θα βελτιωνόταν, θα ξαναγεννιόταν. Η Ιστορία κατατρόπωσε αυτές τις θλιβερές ανοησίες. Μια φυλακή δεν μπορεί να οικοδομηθεί παρά μόνο πάνω στην απόλυτη πνευματική σκληρότητα, τη σωματική και ψυχολογική βία που ασκείται καθημερινά και με χιλιάδες τρόπους στους κρατούμενους (κάποιες φορές και μέχρι θανάτου). Διαφορετικά η φυλάκιση στηρίζεται απλώς σε μια ανόητη ελπίδα ότι όλα θα πάνε καλά μετά το τέλος της, δηλαδή σε κάτι εντελώς αδιανόητο. Η μεταρρύθμιση της φυλακής είναι αδύνατη διότι η ενδογενής βία της γεννά σε αυτούς που τη βιώνουν μίσος και εχθρότητα προς οποιονδήποτε άλλο και προς το σύνολο της κοινωνίας: αισθήματα που κάθε κοινωνικό σώμα θα έπρεπε να αποφεύγει να αναπαράγει.

Στο έργο δεν υπάρχει καμιά νότα αισιοδοξίας. Στην πραγματική ζωή, πιστεύεις ότι μπορούμε με κάποιο τρόπο να ατενίσουμε το μέλλον με αισιοδοξία;

Στην αρνητική ουτοπία του Κάφκα το σκοτάδι κυριαρχεί απειλητικά. Αντιμετωπίζω το σκοτάδι ως πρόκληση. Μπορούμε και πρέπει να ονειρευτούμε ένα καλύτερο, πιο ανθρώπινο μέλλον, μπορούμε και πρέπει ν' αγωνιστούμε γι' αυτό. Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα...